

Zoom na Rady Seniorów. Model pracy z radami seniorów.

W jaki sposób zachęcić ludzi do tego, aby wzięli odpowiedzialność za swoje lokalne otoczenie, na przykład za park czy skwer? Jak pobudzić ich do działania na rzecz nie tylko najbliższej rodziny, ale również sąsiadów i innych mieszkańców osiedla, miasteczka czy wioski? Od 14 lat zajmujemy się animacją działań instytucji, lokalnych liderów i organizacji. Naszym głównym narzędziem pracy jest szeroko rozumiana animacja społeczna. Wypracowujemy i upowszechniamy konkretne metody pracy, które mają na celu budowanie społecznego zaangażowania, uruchomienie potencjałów i mobilizację społeczności lokalnych. W niniejszym tekście przedstawiamy model pracy z radami seniorów, który – naszym zdaniem – może być stosowany nie tylko do pracy z radami, ale z powodzeniem sprawdzi się także w ramach współpracy z innymi grupami, jako skuteczne narzędzie rewitalizacji społecznej.

Rady seniorów – co to takiego?

Rady seniorów pełnią rolę opiniodawczo-doradczą, są jedną z funkcjonujących obecnie form włączania osób starszych w procesy decyzyjne w samorządzie terytorialnym. W Polsce rady seniorów powstają stosunkowo od dawna, jednak w przeciwieństwie do rad młodzieżowych przez długi czas nie posiadały konkretnego umocowania prawnego. Sytuacja ta uległa zmianie 30 listopada 2013 roku wskutek przyjęcia nowelizacji ustawy o samorządzie gminnym (dodanie artykułu 5c). Znowelizowana ustawa zachęca gminy do powoływania rad seniorów, promowania solidarności międzypokoleniowej i tworzenia warunków do aktywności obywatelskiej. W całym kraju funkcjonuje obecnie ponad sto rad seniorów. Badanie rad seniorów przeprowadzone w 2014 r. przez Pracownię Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia”, jak również nasza bezpośrednia współpraca z poszczególnymi radami seniorów w Polsce, ujawniły ich istotne trudności w określeniu swoich celów i skonkretyzowaniu działań jakie mogą podjąć we współpracy z samorządami. Często ich przedstawiciele nie mają jasno sprecyzowanych celów polityki senioralnej, a także rzadko zwracają się do rad z zaproszeniem do współpracy w tym zakresie.

Zoom na metodę

Odpowiedzią na te problemy są dwa kolejne projekty naszego autorstwa, zainicjowane i rozwijane przez Beatę Tokarz-Kamińską i Marię Klaman : „Zoom na Rady Seniorów” (2014–2015 r.) oraz „Zoom na Rady Seniorów. Uniwersytet Obywatelski” (2015–2016 r.). Projekty nie zostały skierowane wyłącznie do poszczególnych rad – ich adresatami były szersze partnerstwa złożone z urzędników reprezentujących jednostki samorządu terytorialnego oraz członków rad seniorów. Naszym celem było zainicjowanie kontaktu między tymi grupami oraz ukazanie wartości możliwej współpracy, która może przynieść wymierne korzyści dla obu stron. W pierwszej edycji projektu wsparciem objęte zostały partnerstwa z trzech miast (Elbląg, Prudnik i Lublin); w kolejnej współpracowaliśmy z przedstawicielami rad i urzędów z dziesięciu miast (Toruń, Legionowo, Przemyśl, Tychy, Koszalin, Miechów, Łazy, Opole, Suwałki i Prudnik).

O ile w pierwszej edycji projektu koncentrowaliśmy się na wspólnej realizacji działań związanych z przestrzenią publiczną (rewitalizacja Parku Modrzewie w Elblągu, Parku Miejskiego w Prudniku oraz przestrzeni przy Alejach Racławickich 22 w Lublinie), o tyle w kolejnym Zoomie postawiliśmy na większą samodzielność partnerstw w zakresie wyboru tematów, które miały zostać podjęte w ramach

współpracy.

Projekt „Zoom na Rady Seniorów. Uniwersytet Obywatelski” składał się z kilku etapów. Nasi Latający Animatorzy i Socjologowie odwiedzili każde z partnerstw zaproszonych do współpracy. Podczas kilkugodzinnego warsztatu rady seniorów wspólnie z przedstawicielami samorządu starały się określić zadanie, które miało być zrealizowane w ramach projektu. Następnie odbyły się trzy dwudniowe zjazdy szkoleniowo-warsztatowe w Warszawie, podczas których reprezentanci rady i samorządów mieli okazję spotkać się i dopracować wybrane zadania oraz zdobyć wiedzę o samorządzie, diagnozowaniu, kompetencjach rad seniorów. Finałem Zoomu była realizacja projektów wypracowanych podczas zjazdów przez partnerstwa, przy pewnej pomocy animatorów, socjologów i ekspertów. Wsparaliśmy partnerstwa na kilka możliwych sposobów.

Pierwszym krokiem było wzmocnienie partnerstw poprzez wyposażenie ich w zestaw informacji na temat funkcjonowania Rad Seniorów w Polsce, narzędzi i metod umożliwiających im podjęcie oddolnych inicjatyw oraz samodzielnych działań na rzecz środowiska seniorów i ich najbliższego otoczenia. Realizację tego zadania umożliwiały różne szkolenia m.in. z zakresu komunikacji, współpracy z lokalną społecznością, public relations, finansowania projektów społecznych oraz spotkania ze specjalistami z różnych dziedzin. Dotyczące funkcjonowania samorządów, polityki społecznej, diagnozy potrzeb, kompetencji ciał doradczych. Dzięki temu możliwe stało się wzmocnienie kompetencji rady seniorów we współpracy z samorządem i społecznością lokalną. Jednocześnie rada zyskała świadomość swoich praw i obowiązków.

Krokiem drugim było stworzenie przestrzeni do spotkania się partnerstw z różnych części Polski. W projekcie udział wzięły zarówno doświadczone rady seniorów, jak również zupełnie nowe i mniej doświadczone rady, różniące się pod względem sposobów działania czy wielkości gminy. Projekt stał się dla nich doskonałą okazją do wymiany doświadczeń – radni mogli dowiedzieć się, jak funkcjonują rady w innych miastach, jakie mają osiągnięcia i jak radzą sobie z problemami, które są wspólne dla wszystkich (np. finansowanie działań, współpraca z samorządem, dotarcie do osób samotnych). Wiedza uzyskana „z pierwszej ręki” od innych seniorów podczas „Targowiska Wiedzy” czy w przerwie między zajęciami była dla nich często tak samo cenna, jak wiedza specjalistyczna przekazywana w trakcie szkoleń.

Trzeci krok stanowiło inkubowanie projektów w ramach „Generators Pomysłów”, czyli serii warsztatów wymyślonych i prowadzonych przez animatorów z Towarzystwa „ę”, podczas których uczestnicy mieli twórczo pomyśleć o swoich zadaniach i wymyślić innowacyjne działanie angażujące seniorów w proces tworzenia konkretnych rozwiązań we wskazanych obszarach (np. przestrzeni publicznej, oferty instytucji publicznych skierowanych do osób starszych, aktywności obywatelskiej osób starszych, dialogu międzypokoleniowego, utworzenia karty seniora, klubu seniora). Zadanie to wymagało wielkiego zaangażowania każdej ze stron oraz uważności, aby pomysł rzeczywiście odpowiadał na realne potrzeby seniorów, a jednocześnie był możliwy do zrealizowania w wyznaczonym terminie. Efektem wspólnej pracy jest dziesięć projektów zrealizowanych przez partnerstwa rad seniorów i samorządów, które opisujemy w publikacji Rady seniorów. Interwencje.

Krokiem czwartym było wsparcie partnerstw w realizacji wypracowanych projektów. Najważniejszym elementem pomocy ze strony Towarzystwa „ę” były konsultacje prowadzone przez tutora (łac. opiekun), czyli osobę, która potrafi rozpoznać potencjał osoby czy grupy, wspólnie wypracować ścieżkę rozwoju, a także zanalizować wyniki prac oraz zmotywować do samodzielnej pracy. Etap ten polegał na regularnych spotkaniach i rozmowach, w ramach których partnerstwa określały swoje zadania, a następnie omawiały je z tutorem. Oprócz tego każde partnerstwo otrzymało bon w wysokości 1700 zł, który można było przeznaczyć na zorganizowanie szkoleń i warsztatów dla radnych seniorów, wizyt studyjnych w dobrze działających Centrach Seniora lub innych inspirujących miejscach, pomoc przy

przeprowadzeniu konsultacji społecznych czy diagnozy lokalnej. Rady mogły liczyć na wsparcie specjalistów z Towarzystwa Inicjatyw Twórczych „ę” (animatorów i socjologów z Sieci Latających Animatorów i Socjologów Kultury), mogły także zaprosić lokalnych specjalistów do współpracy podczas realizacji wybranych zadań.

Ostatnim, piątym krokiem było dzielenie się dobrymi praktykami. Naszym zdaniem niezwykle istotne jest zebranie doświadczeń i rozwiązań poszczególnych rad seniorów, które będą wspierały powoływanie i skuteczne działanie kolejnych rad i partnerstw. Chodzi nam nie tylko o dzielenie się metodami pracy i wiedzą specjalistyczną, ale również pomysłami samych rad, które w czasie realizacji wykazały się dużą samodzielnością i kreatywnością. Dlatego Towarzystwo wspólnie z partnerstwami postanowiło opisać zrealizowane już projekty i zaprezentować je w formie scenariuszy, z których w przyszłości mogą skorzystać przedstawiciele innych rad seniorów. Równocześnie spośród dotychczasowych edycji projektu wyłonieni zostali ambasadorzy, którzy będą mogli osobiście przeprowadzać szkolenia i inspirować rady seniorów w całym kraju.

Senior też może być badaczem!

Rada Seniorów z Przemysła weszła do programu „Zoom na Rady Seniorów. Uniwersytet Obywatelski” z potrzebą działania na rzecz lokalnych seniorów. Rada miała już na swoim koncie pewne projekty, które służyły poprawie jakości osób starszych (m.in. szkolenia dotyczące obrony przed oszustami wyłudzającymi pieniądze „na wnuczka”), jednak nie chciała poprzestać na tych osiągnięciach. Po warsztacie z diagnozy lokalnej Radni wspólnie z przedstawicielem samorządu uznali, że ważne jest dla nich przeprowadzenie badań w celu określenia tego, jakie są realne potrzeby osób starszych w Przemyslu. Podczas pracy nad „Generatorem Pomysłów”, wspólnie z socjologiem, opracowali plan badań, wybrali metodę, stworzyli listę pytań, określili typ osób, z którymi chcieliby przeprowadzić badania (osoby nieaktywne, osoby z niepełnosprawnością, osoby aktywne). W ramach bonu edukacyjnego partnerstwo zaprosiło do siebie Katarzynę Chajbos (Latający Socjolog), która przeprowadziła szkolenie, jak prowadzić badania, w jaki sposób zadawać pytania i jak radzić sobie z trudnymi sytuacjami badawczymi. Każdy z Radnych miał za zadanie wejść w rolę badacza i samodzielnie przeprowadzić pięć wywiadów. Oto wypowiedź jednej z uczestniczek projektu:

Jak się czułam? Odpowiedzialnie, mocno skoncentrowana na rozmówcy, w myślach analizująca usłyszane opinie. W pewnym sensie zaskoczona. Wywiady przeprowadzałam w świetlicy, czyli miejscu uczęszczanym przez seniorów. Z ludźmi, których, wydawałoby się, że znam. Jako ankieter „dosłyszałam” dużo niewypowiedzianych w bieżącym kontakcie myśli. Ankieter, myślący, słuchający rzeczywiście dysponuje dużą wiedzą. To zadanie było dla mnie ważne. Lubię ludzi, lubię słuchać, uwielbiam być pomocna. Uczę się prawdziwej pomocy. Bardzo trudno być „prawdziwym” w sensie rozumienia potrzeb. Nie pisać scenariusza według własnej oceny. Nie uszczęśliwiać na siłę. Tego typu działania są ważne. Dobrze, że mogłam uczestniczyć w działaniach, które mają spowodować, że seniorzy nie będą samotni. Małgorzata Jaszewska

Każda rozmowa została opisana w specjalnej karcie wywiadu, a następnie opracowana przez współpracującego z radą Pełnomocnika Prezydenta ds. Organizacji Pozarządowych Roberta Gawlika. Zebrane dane zostały opracowane przez socjologów współpracujących z Towarzystwem „ę” – efektem ich pracy jest raport dotyczący potrzeb, aktywności i typów przemyskich seniorów. Równie cenne dla Radnych były spotkania z ludźmi, z którymi być może w innych okolicznościach nie mieliby kontaktu: Przypadek osoby niepełnosprawnej na długo pozostanie w mojej pamięci; jak ciężko spędza jesień swojego życia. Przypomina mi to fakt z mojego życia. Kiedy umierali rodzice, wypowiedzieli znamienne

słowa: „dziękujemy za opiekę, szczęśliwe, spokojne i godne lata wspólnie spędzone”. Andrzej Szopa

Badania pozwoliły określić główne motywacje i bariery w kontekście aktywności i oferty skierowanej dla osób starszych. Pozwoliły też dostrzec w grupie osób 60+ podgrupy, które różnią się w zakresie potrzeb i możliwości działania (wyróżnione profile: wycofani, niesprawni, etatowe babcie, średnioaktywni, ukierunkowani, superaktywni). Rekomendacje, które zostały zebrane w raporcie, będą podstawą do dalszych działań rady na rzecz przemyskich seniorów. Dzięki włączeniu się w projekt Radni wraz z samorządem nawiązali kontakt z Instytutem Socjologii w Przemyślu, z którym wspólnie planują dalsze badania nad sytuacją osób starszych oraz pierwszą konferencję (czerwiec 2016 r.).

Wnioski

W prezentowanym modelu pracy Towarzystwa Inicjatyw „ę” z radami seniorów kluczowy jest splot elementów, które służą wzmocnieniu rad oraz budowaniu ich samodzielności, a także wypracowaniu pozytywnych przykładów współpracy z samorządami. Projekt zapewniał radom wsparcie merytoryczne – dzięki spotkaniom ze specjalistami z różnych dziedzin, możliwości poznania innych rad i zapoznaniu się z ich doświadczeniami, jak również dzięki pracy z tutorami. Dzięki temu rady zyskały możliwość zdobycia nowej wiedzy w zakresie swoich uprawnień oraz dostępnych dla nich narzędzi wpływania na politykę samorządową. Nacisk na budowanie samodzielności partnerstw w zakresie decyzji dotyczących realizowanych projektów zaowocował dziesięcioma niepowtarzalnymi pomysłami na działania, które zostały „uszyte na miarę” poszczególnych partnerstw – ich doświadczeń, umiejętności, wiedzy i potrzeb. Współpraca przedstawicieli poszczególnych rad i samorządów pozwalała im na wzajemne poznanie swoich potrzeb i możliwości, szukanie sposobów komunikacji i wspólnych celów. Osoby delegowane ze strony samorządu do udziału w Zoomie często stawały się w rzecznikami rad w urzędzie.

Na prezentowany model pracy składał się szereg elementów: diagnoza potrzeb grupy, z którą Towarzystwo zamierzało współpracować; wzmocnienie grupy poprzez szereg szkoleń i warsztatów; włączenie uczestników do inkubowania pomysłów i przekształcania ich w „szyte na miarę” projekty; zapewnienie wsparcia ze strony tutora, który pomaga w krystalizacji celów i zadań; w końcu dzielenie się dobrymi praktykami. Jak wierzymy, jest to skuteczny sposób animacji społecznej, który wydobywa potencjał grupy i zachęca ją do działania na długo po zakończeniu projektu.

tekst: Katarzyna Wala

fot. Alicja Szulc